

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Χόργε Καριόν, Βιβλιοπωλεία

Jorge Carrión, Librerías

© 2018, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ & Χόργε Καριόν

© Jorge Carrión 2013, by arrangement with Literarische Agentur
Mertin Inh. Nicole Witt e.K., Frankfurt am Main, Germany

Επιμέλεια: Γαβριέλλα Σωτηροπούλου

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δάφνη Κουγέα

Σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκτύπωση: Γ. Κωστόπουλος Γραφικές Τέχνες

Βιβλιοδεσία: Libro d'oro

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα, τηλ. 210 7231271, fax 210 7254629

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-091-5

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κωλύθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΧΟΡΧΕ ΚΑΡΙΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Ο χάριτης του κόσμου από έναν αναγνώστη

Μετάφραση:

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

 ποταμός

ΑΘΗΝΑ 2018

Στις 3 Απριλίου 2013, επιτροπή αποτελούμενη από τους Σαλβαδór Κλότας, Ρομάν Γκουμπέρν, Σαβιέρ Ρουμπέρ δε Βεντός, Φερνάντο Σαβατέρ, Βιθέντε Βερντού και τον εκδότη Χόρχε Εράλδε απένειμε το 41ο Βραβείο Δοκιμίου Anagrama στο *Naturaleza de la novela* του Λουίς Γκοϊτισόλο.

Φινάλίστ ήταν το δοκίμιο *Βιβλιοπωλεία* του Χόρχε Καριόν.

Ένα βιβλιοπωλείο δεν είναι παρά μια ιδέα στον χρόνο.

ΚΑΡΛΟΣ ΠΑΣΚΟΥΑΛ,
«Οι εξουσίες του αναγνώστη»

Δεν έχω καμία αμφιβολία ότι μιλώ συχνά για πράγματα που οι επαίοντες του κάθε χώρου κατέχουν καλύτερα και σφαιρικότερα. Το παρόν είναι απλώς ένα δοκίμιο προϊόν των φυσικών μου δυνατοτήτων και σε καμία περίπτωση των σπουδών μου, και όποιος ξεμπροστιάσει την άγνοιά μου δεν θα θεωρήσω ότι μου επιτίθεται, αφού δύσκολα θα υπεραμυνθώ των απόψεών μου ενώπιον των άλλων καθόσον δεν τις υπερασπίζομαι ούτε ενώπιον του εαυτού μου, ούτε μου φαίνονται ικανοποιητικές. Αν κάποιος αναζητεί την επιστήμη, ας την τσακώσει όπου και όποτε τη βρει. Εγώ από μέρους μου δεν κομπορρημονώ για τις γνώσεις μου. Το παρόν είναι προϊόν της φαντασίας μου και συνεπώς δεν φιλοδοξώ να παρουσιάσω τα πράγματα, αλλά τον εαυτό μου.

ΜΙΣΣΕΛ ΝΤΕ ΜΟΝΤΕΝ, «Περί των βιβλίων»

Ο τυπογράφος του 16ου αιώνα έπρεπε να έχει πολλές ικανότητες. Εκτός από τυπογράφος, ήταν επίσης βιβλιοπώλης, καπιταλιστής επιχειρηματίας, ειδικός στα απαγορευμένα από την Εκκλησία βιβλία και μεταφραστής εξοικειωμένος με αρκετές γλώσσες, όπως επίσης επιμελητής και εκδότης. Έπρεπε να έχει καλή σχέση με εξέχοντες διανοούμενους, από τη μία, και με πλούσιους μαικήνες και κυβερνώντες, από την άλλη. Η σημαντική συνεισφορά του στην πνευματική ζωή δεν θα έπρεπε να υποτιμάται.

MARTIN ΛΑΪΟΝΣ, *Βιβλία*

Εξακολουθούν να βρίσκονται εκεί. Αλλά δεν θα βρίσκονται εκεί για πολύ καιρό. Το ξέρω. Γι' αυτό πήγα. Για να τα αποχαιρετήσω. Κάθε φορά που ταξιδεύω, το κάνω μόνο και μόνο για να αποχαιρετήσω κάτι.

ΣΟΥΖΑΝ ΣΟΝΤΑΓΚ, «Ταξίδι δίχως οδηγό»

Περπατώ: διαβάζω ένα τμήμα της διαδρομής,
αποκρυπτογραφώ ένα κομμάτι του κόσμου.

OKTABIO ΠΑΣ, *Ο γραμματικός πύθηκος*

Ένας άνθρωπος δεν ξέρει ποιος πραγματικά είναι μέχρι να δοκιμαστεί: το αετόπουλο τρέμει σαν περιστέρακι την πρώτη φορά που ανοίγει τα φτερά του και αφήνεται να πετάξει. Ένας συγγραφέας τελειώνει το πρώτο του έργο δίχως να γνωρίζει, όπως άλλωστε και ο βιβλιοπώλης, την αξία του. Αν ο βιβλιοπώλης μάς πληρώσει όσα εκείνος νομίζει, τότε εμείς του πουλάμε ό,τι μας κάνει κέφι. Είναι η επιτυχία εκείνη που (δια)μορφώνει τον έμπορο και τον λογοτέχνη.

NTENI NTINTEPO,

Επιστολή περί της εμπορίας των βιβλίων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή με αφορμή ένα παλαιό διήγημα
του Στέφαν Τσβάιχ 21

Κουλτούρα και συλλογική μνήμη – «Ο παλαιοβιβλιοπώλης Μέντελ» του Στέφαν Τσβάιχ – Το Καφέ Γκλουκ της Βιέννης – Το βιβλιοπωλείο ως πολυθεϊσμός – Ένας τιτάνας της μνήμης – Μια σειρά από διηγήματα του 20ού αιώνα – «Η Βιβλιοθήκη της Βαβέλ», «Το Άλεφ» και «Φούνες, ο μνήμων» του Μπόρχες – «Κόσμος από χαρτί» του Πιραντέλο και «Η Εγκυκλοπαίδεια των νεκρών» του Ντανίλο Κις – Ο Λαός του Βιβλίου – Ανάγνωση και ντροπή σε έναν κόσμο που μαθαίνει διά της βίας τη δικτατορία του διαβατηρίου – Ο ιστορικός ως συλλέκτης και παλιατζής – Παραδείγματα – Η μνήμη ως χωματερή – Περί όλων εκείνων με τα οποία θα ασχοληθεί αυτό το δοκίμιο και πολλά περισσότερα – Η ετεροτοπία σύμφωνα με τον Φουκό

1. Πάντα το ταξίδι 36

Παντοπνός Β. Μπ. – Το βιβλιοπωλείο ως παγκόσμιος άπλαντας – Συνέπαρξη εποχών – Το διεθνές κλαμπ των φίλων των βιβλιοπωλείων – Το Librería del Pensativo στη Γουατεμάλα – Ο τρόμος – Sophos και Artemis Edinter – Ο ουρανός των Ινδιάνων – Το γραφείο του ταξιδιώτη ως κολάζ τόπων και καιρών – Περίεργα ταξιδιωτικά βιβλιοπωλεία – Altaïr, Ulyssus, Deviaje, Desnivel, Chatwins – Ο μύθος Μπρους Τσάτονιν – Stanfords – Foyles – Τα έξι καταστήματα του Daunt Books, τα τριάντα τέσσερα του Au Vieux Campeur και η λογική των Moleskine – Οι μορφές της καταστροφής

2. Αθήνα: η πιθανή αρχή 54

Ο νεαρός αναγνώστης του Καβάφη – Η Αθήνα ως λαβύρινθος από τούνελ – Η Στοά Πεσμαζόγλου – Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος – Η σκιά της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας – Εμπορία βιβλίων, βιβλιοπωλεία και βιβλιοθήκες στην αρχαία Ελλάδα και την αρχαία Ρώμη – Άλεξις, Οβίδιος, Αλφόνσο Ρέγες – Το Βιβλιοπωλείο, η Βιβλιοθήκη και ο Κανόνας – Η πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και η γέννηση της αυτοκρατορίας των φοιτητικών βιβλίων – Ιανός, Πολιτεία και, κυρίως, το Βιβλιοπωλείο Κάουφμαν – Η παγκόσμια ιστορία της καταστροφής βιβλίων και τραπέζων – Η φωτιά και το σήμι

3. Τα πιο παλαιά βιβλιοπωλεία του κόσμου 67

Τα κινητά βιβλία – Η βεβαιωμένη αρχαιότητα – Delamain (Παρίσι), Bertrand (Λισαβόνα), Hatchards (Λονδίνο) και La Librería de Ávila (Μπουένος Άιρες) – Παλαιά Μοντέρνα Βιβλία – Τα βιβλιοπωλεία κατά τον 16ο και 17ο αιώνα σύμφωνα με τις μελέτες του Σβεντ Νταλ και του Χένρι Πετρόσκι – Ο Ναός των Μουσών – Μια παρακαταθήκη του Γκαίτε – Μερικές ιδέες περί της σωματικότητας της ανάγνωσης και περί του συσχετιστικού βιβλιοπωλείου με αφορμή τον Τεχνίτη του Ρίτσαρντ Σένετ – Η σκόνη των βιβλιοπωλών και ο Ρομάνο Μοντρόνι – Μεταλλαγές χρόνου, ονόματος και χώρου – Το Bozzi της Γένοβας, το πιο παλιό της Ιταλίας – Lello (Πόρτο) και Luxemburg (Τορίνο) – Ο Φραντζέσκο Καζανόβα, εκδότης του Edmondo de Amicis, και ο Άντζελο Πετσάνα, αμφιπύρνας του Άλεν Γκίνζμπεργκ – Επιστροφή στη Λισαβόνα και στον σεισμό της για να τελειώσουμε – Το Sailor's Reading Room (1864) σύμφωνα με τον Ζέμπαλντ

4. Shakespeares and Companies 88

Το βιβλίο σύμφωνα με τον Μαλαρμέ – Πλέκω, γράφω, διαβάζω: δύο αποσπάσματα ακόμα από το Das Passagen-Werk –

Η βιομηχανοποίηση του βιβλίου κατά τον 19ο αιώνα – Τα λογοτεχνικά σκάνδαλα: Μποντλέρ και Φλομπέρ – Η Αντριέν Μονί και η Σίλβια Μπιτς: συγκριτική ανάγνωση της οδού Λ'Οντεόν στο Παρίσι – Το Maison des Amis des Livres και το Shakespeare and Company – Το μικρό απόλυτο βιβλιοπωλείο – Η βιβλιοπώλισσα ως κριτικός λογοτεχνίας – Η παγκόσμια Δημοκρατία των Γραμμάτων και η υποτιθέμενη ετεροδιζία της – Η βιβλιοπώλισσα ως μεροληπτικός κριτικός – Η γέννηση μιας παράδοσης – Το δεύτερο Shakespeare and Company και το City Lights του Σαν Φρανσίσκο, αδελφά βιβλιοπωλεία – Ο Τζορτζ Γουίτμαν και ο Λόρενς Φεργλινγκέτι – Το σκάνδαλο του Ουρ-λιχχτού – Η μαζικοποίηση της μισθωτικής ζωής στο Παρίσι σύμφωνα με τον Κεν Γκόφμαν – Γενιά Μπιτ, χίπηδες, κριτική μάζα και κανονικοποίηση της λογοτεχνίας – Εξακολουθεί να ανοίγει μέχρι το ξημέρωμα

5. Μοιραία από πολιτικής άποψης βιβλιοπωλεία 115

Η Ιερά Εξέταση στον Νέο Κόσμο – Βιβλιοπωλεία σε δίλημμα στην Μπορατισλάβα – Το Karl Marx Buchhandlung του Βερολίνου και Οι ζωές των άλλων, μια ταινία για την ανάγνωση – Κεντρική Ευρώπη και Ένας τάφος για τον Μπόρις Νταβίντοβιτς – Η δικτατορία ως κειμενική διαπραγμάτευση – Το καλύτερο βιβλιοπωλείο του Δυτικού Βερολίνου: Autorenbuchhandlung – Η συνάντηση μεταξύ Στάλιν και Μαοξ – Παγκόσμια Ιστορία της Λογοκρισίας, που μπορεί να είναι και δημοκρατική – Ο δόκτωρ Ρούσντι και ο Τζόζεφ Αντον – Βιβλία που κουβαλούν πτώματα – Η Κριστίνα Φόιλ ταξιδεύει στη Ρωσία και ο πατέρας της στέλνει ένα τηλεγράφημα στον Χίτλερ – Ο Αδόλφος, νεαρός αναγνώστης – Μάο Τσετούνγκ, βιβλιοπώλης – Τα μεγάλα καθεστωτικά βιβλιοπωλεία της Κίνας – Η διορατικότητα των στρατιωτών – Τα διαβάσματα του Φιντέλ Κάστρο στη φυλακή – Το βιβλιοπωλείο Universal στο Μαϊάμι – Βιβλιοπώλες από την Αβάνα και

σχόλια του Αντόνιο Χοσέ Πόντε και του Χόρχε Έντουαρντς – Παγκόσμια Ιστορία της Ατιμίας – Οι πιο επικίνδυνοι συγγραφείς και booklovers του 20ού αιώνα – «Ο εραστής των βιβλιοπωλείων» του Τσαρλς Ρόι

6. Το βιβλιοπωλείο της Ανατολής; 147

Οι φωνές του Μαρακές – Μα πού στο διάολο αρχίζει η Ανατολή; – Το παζάρεμα στη Βουδαπέστη – Το Ανατολικό Ζήτημα – Η Ταγγέρη σύμφωνα με τον Ντελακρουά – Ισπανοί ζωγράφοι και μαροκινοί συγγραφείς – Ο Πολ Μπόουλς και το αγγλοσαξονικό κέντρο του μύθου της Ταγγέρης – Το Librairie des Colonnes – Οι αδελφές Ζεροφί και οι Μπόουλς – Η Ρασέλ Μονιάλ – Ο Χουάν Γκοϊτισόλο στα βασιλεία τάιφα – Οι μπιτ διασυνδέσεις της μαδριλένικης Μοβίδα – Το ταξίδι ως ανακάλυψη και ως αναγνώριση – Τούρκοι ταξιδιώτες και αντιμαχόμενες απόψεις στο Παζάρι Μεταχειρισμένων Βιβλίων της Κωνσταντινούπολης – Ιστικλάλ Τζαυτεσί ή η Λεωφόρος της Ανεξαρτησίας – Ιστορικός αναθεωρητισμός και βλέμμα που καίει σαν αλουμινόχαρτο – Βιβλιοπωλεία του Καΐρου και της Ιερουσαλήμ – Η καλλιγραφία στην Κίνα και το παζάρεμα στο Πεκίνο – Η υφή του χαρτιού

7. Αμερική (I): «Coast to coast» 169

Ο Μισέλ ντε Σερότ και ο πολιτισμός του χώρου – Νέα Υόρκη – Ξενοδοχείο Τσέλσι – Η Γενιά Μπιτ και πάλι – Το Phoenix Bookshop και το Peace Eye Book Store, πειραματικά βιβλιοπωλεία και ηβικό τρίγωνο ποιητή – Οι σαγηνευτικές αναμνήσεις της Φράνσις Στέλοφ – Μια επιστολή του Χένρι Μίλερ που μνημονεύει το Gotham Book Mart και τον καλύτερο εν ζωή κριτικό των Ηνωμένων Πολιτειών – Γκέι Ταλίξ και Ντενί Ντιντερό – Ο πιο μεγάλος ακαδημαϊκός συνεταιρισμός του κόσμου βρίσκεται στο Σικάγο – Στάσεις στην Αϊόβα, στο Ντένβερ και στο Πόρτλαντ – Το πιο παλιό βιβλιοπωλείο του Φαρ Ουέστ – Green Apple Books ή

η περιφέρεια του Σαν Φρανσίσκο – Ο έρωτας και το βιβλιοπωλείο ως κινηματογραφικά κλισέ – Υπόγειο, ναός, σπήλαιο: Ένις, Λόβκραφτ, Στάνερ – Τα βιβλιοπωλεία του Χιούγκο και του Χάρι Πότερ – Δεσμώτης του ιλιγγίου ή το αντίγραφο στο Λος Άντζελες ενός πρωτοτύπου του Σαν Φρανσίσκο – Η Μέριλιν Μονρό διαβάζει τον Οδυσσέα του Τζόις.

8. Αμερική (& Π): Από τον βορρά στον νότο 201

Το βιβλιοπωλείο ως θηλυκή μεταφορά – Το βιβλιοπωλείο των ποιημάτων: Το Leonardo da Vinci του Ρίο ντε Τζανέιρο – Άγριος ντετέκτιβ στον λαβύρινθο των βιβλίων της Πόλης του Μεξικού – Εφηβεία, βιβλία και σεξουαλικότητα – Paradiso του Λεσάμα Λίμα – Ο Κάτω Κόσμος, ο Λαβύρινθος και η βενεζολάνικη ολιγαρχία – Ο Ουλίσεσ Μίγια και η φωνητική – Φελισμπέροτο Ερνάντες, αποτυχημένος βιβλιοπώλης – Μια παράδοση των ουρουγουανών εξορίστων – Το βιβλιοπωλείο Virrey της Λίμα – Ακολουθώντας τα ίχνη του Μπολάνιο στη Χιλή – Ένα κριτικός λογοτεχνίας του Opus Dei – Κατελιημμένα σπίτια – Ο λογοτεχνικός κανόνας της Αργεντινής και της Χιλής – Από μικρός ήθελα να γίνω ιδιωτικός ντετέκτιβ – Clásica y Moderna, η μεγάλη Νάτον Πομπλέτ και η κουλτούρα στις κατακόμβες – Η λογοτεχνική παράδοση ως γραμμική διαδοχής – Αναμνήσεις ενός βιβλιοπώλη του Έκτορ Γιάνοβερ – Το Librería de la Ciudad – Κορτάσαρ και Μπόρχες – Αντάμωμα ξανά με τον Μπόρχες – Για άλλη μια φορά στα βιβλιοπωλεία του Παρισιού – Το απόμακρο αστέρι και το νικητερινό του πόνου, κιαροσκούρο της παγκόσμιας ιστορίας της ατιμίας και των καλών τεχνών – Πολλοί εξαφανίστηκαν εξαιτίας του

9. Το Παρίσι δίχως μύθους 238

Έφηβοι εραστές – Το Fantômes de Tanger του Εντγάρδο Κοσαρίνσκι – Ο κρατούμενος της Ταγγέρης ή ο Τσούκκι σκοτώνει

τον πατέρα του – Το Παρίσι δεν τελειώνει ποτέ του *Ενρίκε Βίλα-Μάτας* και το *Librairie Espagnole* – Η Ντιράς σε γκράφι-τι – Τα τρία μεγάλα βιβλιοπωλεία του Παρισιού: *Compagnie, L'Écume des Pages* και *La Hume* – Η ανάμνηση του Μπερνάρ Γκεερμπράντ, ο γνήσιος κληρονόμος της Μονί και της Μπιτς – Το βιβλιοπωλείο ως *sex shop* – Φετιχισμός: τέχνη και τουρισμός – Σελιδοδείκτες και μυθικά βιβλία – Μπάρουζ και Κορτάσαρ στην παράδοση του Τζόις – Η μόδα – Πώς οι Ηνωμένες Πολιτείες ήπιαν το αίμα του παρισινού μοντέλου – Προσωπογραφία ενός βιβλιοπωλείου ως γέρου – *Ενάντια στο Shakespeare and Company*, δεύτερη έκδοση – Και υπέρ: Τζέρεμι Μέρσερ – Ο βασιλιάς Δηρ

10. Αλυσίδες από βιβλία 264

Η γέννηση της σύγχρονης ροής – Η αυτοκρατορία των *Barnes & Noble* – Το *Family Christian Stores* γεννήθηκε σε ένα αγρόκτημα – Ολλανδία: αυτό το καταφύγιο ελευθερίας κατά τον 16ο και 17ο αιώνα – Τα λαϊκά βιβλία ήταν κουλτουριάρικα – Η λαϊκή μεσαιωνική λογοτεχνία και οι ευρωπαϊκές της εκδοχές – Επενδύοντας σε βιβλιοπωλεία και στον σιδηρόδρομο – Οι πρώτοι τουριστικοί οδηγοί του Μπέντεκερ και η *Bibliothèque de Chemins du Fer* – Σχεδόν ενάμιση αιώνας *A. H. Wheeler and Co.* στην Ινδία – Κίπλινγκ – Η *WHSmith* ήταν η πρώτη – Ο εκδημοκρατισμός του κόσμου του βιβλίου – Ο Φράνκο Μορέτι και η κοινή αγορά του ευρωπαϊκού μυθιστορήματος – Η εφεύρεση ενός φορητού κόσμου – Η *Hudson News* στην εποχή της παγκοσμιοποίησης – Συνέντευξη με τον Τζέιμς Ντάοντ – Οι Ηνωμένες Πολιτείες ξαναανακαλύπτουν (και ξαναδυναμιτίζουν) την καταναλωτική κοινωνία – Η κρίση στις αλυσίδες βιβλιοπωλείων – *McNally Books* – Η αποκάλυψη σύμφωνα με τον Αντρέ Σιφρύν – Και η τελική μεταφορά του *Reader's Digest*

11. Βιβλία και βιβλιοπωλεία στην άκρη του κόσμου 289
Προειδοποίηση προς ναυτιλλομένους – Βιβλιοπωλεία για επείγοντα περιστατικά – Το Gleebooks στο Σίδνεϊ – Βιβλιοπωλεία-καφέ στη Μελβούρνη – Το στιλ της Παλαιάς Βρετανικής Αυτοκρατορίας – Σαρωμένα τοπία του τέλους του κόσμου – Το Boekehuis (Γιοχάνεσμποουργκ) και το The Book Lounge (Κέιπ Τάουν) – Διαλογιζόμενοι περί ενός βιβλίου του Κούτσι με αφορμή ένα βιβλίο του Ρεϊνάλδο Λαδάγα – Τι το κοινό έχουν ο Κοέλιο, ο Γκαρσία Μάρκες και ο Κούτσι; – Τσάτσουν και Μπρίτζες στην Παταγονία – Finis terrae – Το Μπεσερέλ και το ελεύθερο ευρωπαϊκό δίκτυο χωριών – Το μυστήριο του χώρου και το τέλος μιας εποχής – Περί της αποκάλυψης και των φάρων
12. Το θέαμα πρέπει να συνεχιστεί 306
Μυστικοί πράκτορες της κοινωνίας του θεάματος – Πλημμυρίδα – Η μαγεία στο John Sandoe Books – Δύο φωτογραφίες του Laie – Τα βιβλιοπωλεία και ο τουρισμός – Η περίπτωση του Another Country ή η κυκλοφορία της γραφικότητας – Το πιο όμορφο στον κόσμο: Boekhandel Selexyz Dominicanen του Μάαστριχτ – Εξωτερική και εσωτερική αρχιτεκτονική: ο καθοριστικός παράγοντας για τον 21ο αιώνα – Το Ateneo Grand Splendid ως πρόδρομος – Αλλά είναι πιο όμορφο το Eterna Cadencia – Το Clásica y Moderna κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90 – Το La Central στη Βαρκελώνη και στη Μαδρίτη ως μοντέλο του περάσματος από αιώνα σε αιώνα – Τα υποκαταστήματα του Fondo de Cultura Económica και τα καφεβιβλιοπωλεία – Το Péndulo της Πόλης του Μεξικού – Το βιβλιοπωλείο ως γκαλερί: The Last Bookstore, Ler Devagar και άλλα – Ο μινιμαλισμός ως πρωτεύον χαρακτηριστικό – Το 10 Corso Como του Μιλάνου – Αυστραλιανοί πρόδρομοι και σιδηροδρομικοί σταθμοί – Η απόκτηση νέου νοήματος

13. Τα καθημερινά βιβλιοπωλεία 332

Η παιδική αναγνωστική ηλικία του Μάρκος Ορδόνιεθ – Για να τελειώνουμε, ο συγγραφέας γίνεται ακόμα πιο αυτοβιογραφικός – Ο Σέσαρ Αϊρα στο La Internacional Argentina – Και ο Διόμεδης Κορδέρο και ο Εντνόνδιο Κιντέρο στο La Ballena Blanca – Το La Librería de los Escritores – Η προμελετημένη σύγκριση μεταξύ βιβλιοπωλείου και σπιτιού – Ross, Tipos Infames, Antonio Machado, Literanta και ναπολιτάνικοι τόποι προσκηνήματος – Βιβλιοπώλες και φίλοι – Η Ιθάκη του Άουστερλιτς – Το Robafaves στο κέντρο του Ματαρό και ο κύκλος της Λέσχης Αναγνωστών ως περιφέρεια – Το Laie και το La Central, το La Central και το Laie – Η βόλτα ως αστική πραγμάτωση (και μία αποστροφή του Βάλζερ) – Τα υπόλοιπα βιβλιοπωλεία της Βαρκελώνης: Gigamesh, Documenta, Alibri, Negra y Criminal, Taifa, +Bernat, Calders, Nollegiú, Malpaso – Η ημέρα του Σαν Ζόρντι: η αιώνια πόλη ως βιβλιοπωλείο – Συγγραφείς και εκδότες που τοποθετούν καλά τα βιβλία τους – Η Πόλη του Βίλας

14. Επίλογος: τα εικονικά βιβλιοπωλεία 356

Το εκατονταετές Catalònia μετατρέπεται σε McDonald's – Το Pandora της Κωνσταντινούπολης ως γόνιμη μεταφορά – Βιβλιοπωλεία ως κβαντικές μυθοπλασίες – Ο Γκαρσία Μάρκες και το βιβλιοπωλείο του σοφού Καταλανού – Να αναζητάς το Librería Mundo στην πραγματική Μπαρναζίγια και να το βρίσκεις σε έναν εικονικό κόσμο – Από τον Μοντέν στον Αλφόνσο Ρέγες: οι πεφωτισμένες σελίδες – Ο Σαρτιέ και η διαμάχη του 18ου αιώνα περί της επικινδυνότητας της μυθοπλασίας και της εκτατικής ανάγνωσης – Διαπραγματευόμενοι με κείμενα, χρήματα, μαγεία και κύρος – Καθοριστικές συναντήσεις – Ταξιδικές μυθοπλασίες και πολιτιστικό γκλάμουρ – Οι βάρβαροι σύμφωνα με τον Μπαρζό – Amazon & Company – Αναγκαία απαρχαίωση – Τα βιβλιοπωλεία του μέλλοντος – Το Moleskine του iPad μου

- Τα βιβλιοπωλεία είναι οι γονείς - Η περιέργη υπόθεση του Ντέιβιντ Μάρκσον και του Strand - Οι ιδέες υπάρχουν μόνο στα πράγματα - Τέλος

Περί των βιβλιογραφικών αναφορών	384
Ιστογραφία	385
Φιλμογραφία	386
Βιβλιογραφία	387
Ευρετήριο ονομάτων	395

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΕΝΑ ΠΑΛΑΙΟ ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝ ΤΣΒΑΪΧ

Πάρε αυτό το χωριό και μοίρασέ του τις σελίδες, τόσες ανά άτομο. Και κάποια μέρα, όταν θα έχει τελειώσει ο πόλεμος, τα βιβλία θα μπορέσουν να ξαναγραφτούν εκ νέου. Ο κόσμος, όλοι ένας προς έναν, θα κληθεί να απαγγείλει ό,τι έχει μάθει απέξω, και θα το τυπώσουμε μέχρι να έλθει μια άλλη Εποχή του Σκότους, στη διάρκεια της οποίας ίσως κληθούμε να επαναλάβουμε το ίδιο εγχείρημα. Αλλά αυτό είναι το καταπληκτικό με τον άνθρωπο: ποτέ δεν απογοητεύεται ή δεν δυσαρεστείται τόσο πολύ ώστε να εγκαταλείψει αυτό που πρέπει να κάνει, γιατί ξέρει πόσο σημαντικό είναι.

PEÏ MHPANTMΠEPI, *Φαρενάιτ 451*

Μεταξύ ενός συγκεκριμένου διηγήματος και όλης της παγκόσμιας λογοτεχνίας συνάπτεται μια σχέση που προσομοιάζει με τη σχέση που έχει ένα ορισμένο βιβλιοπωλείο με όλα τα βιβλιοπωλεία που υπάρχουν, υπήρξαν ή μπορεί να υπάρξουν. Η συνεκδοχή και η αναλογία είναι τα σχήματα λόγου που χαρακτηρίζουν όσο κανένα άλλο την ανθρώπινη σκέψη: θα αρχίσω να μιλάω για όλα τα βιβλιοπωλεία του παρόντος, του παρελθόντος και, ποιος ξέρει, ίσως και του μέλλοντος μέσω ενός και μόνο διηγήματος –«Ο παλαιοβιβλιοπώλης Μέντελ», γραμμένου το 1929 από τον Στέφαν Τσβάιχ, που εκτυλίσσεται στη Βιέννη των ύστερων

χρόνων της αυτοκρατορίας-, για να προχωρήσω στη συνέχεια σε άλλα διηγήματα που επίσης μιλάνε για αναγνώστες και βιβλία στη διάρκεια του διαρκώς παλλόμενου 20ού αιώνα.

Ως χώρο για την εξέλιξη της αφήγησης, ο Τσβάιχ δεν επιλέγει κάποιον από τα ένδοξα καφέ της Βιέννης, όπως το Φραουενχούμπερ ή το Ιμπεριάλ, κάποιον δηλαδή από τα καφέ που –όπως αναπολεί στο *Ο κόσμος του χθες*– ήταν «το καλύτερο σχολείο για να πληροφορηθούμε όλα τα νέα πράγματα», αλλά ένα καφέ λιγότερο γνωστό, αφού το αφήγημα αρχίζει με τη μετακίνηση του αφηγητή προς «τα προάστια». Ξάφνου, τον πιάνει βροχή και καταφεύγει στο πρώτο καφέ που συναντάει μπροστά του. Αφού κάθεται σε ένα τραπέζι, νιώθει να τον κατακλύζει σταδιακά μια αίσθηση οικειότητας. Περιδιαβάζει με το βλέμμα του τα έπιπλα, τα τραπέζια, τα τραπέζια του μπιλιάρδου, τη σκακιέρα, τον τηλεφωνικό θάλαμο, και ψυχανεμίζεται ότι έχει ξαναβρεθεί στο ίδιο μέρος. Σπάει το κεφάλι του να θυμηθεί και στο τέλος θυμάται, θυμάται κατά τρόπο βάνουσο.

Βρίσκεται στο Καφέ Γκλουκ και ακριβώς εκεί μπροστά του καθόταν ο παλαιοβιβλιοπώλης Γιάκομπ Μέντελ, κάθε μέρα, όλη μέρα, από τις επτά και μισή το πρωί μέχρι την ώρα του κλεισίματος, έχοντας μπροστά του στοίβες τους καταλόγους και τα βιβλία του. Όση ώρα πίσω από τα γυαλιά του απομνημόνευε εκείνες τις λίστες, εκείνα τα στοιχεία, κουνούσε πέρα δώθε τα γένια του και τις μπούκλες του στον ρυθμό μιας ανάγνωσης που έμοιαζε πολύ με προσευχή: είχε καταφθάσει στη Βιέννη με την πρόθεση να μπει στην ιερτική σχολή για ραβίνος, αλλά τα παλαιά βιβλία τον είχαν κάνει να αλλάξει πορεία, προκειμένου «να αφιερωθεί στον υπέρλαμπρο και ποικιλόμορφο πολυθεισμό των βιβλίων».

Για να γίνει ο Μεγάλος Μέντελ. Γιατί ο Μέντελ ήταν «ένα μοναδικό θαύμα απομνημόνευσης», «ένα βιβλιογραφικό φαινόμενο», «ένα *miraculum mundi*, το μαγικό αρχείο όλων των βιβλίων», «ένας τιτάνας»:

Πίσω από εκείνο το ασπρουλιάρικο και βρόμικο μέτωπο, καλυμμένο από γκριζα μούσκλια, συναντιόντουσαν, πρεσαρισμένα σε χυτοχάλυβα, όλα τα ονόματα και όλοι οι τίτλοι που είχαν τυπωθεί ποτέ στη σελίδα τίτλου ενός βιβλίου, σχηματίζοντας μια αδιόρατη κοινότητα φαντασμάτων. Όποτε και να είχε εκδοθεί ένα βιβλίο, πριν από δυο μέρες ή πριν από διακόσια χρόνια, γνώριζε αμέσως τόπο έκδοσης, εκδότη, τιμή ως καινούργιο ή ως μεταχειρισμένο. Και για κάθε βιβλίο θυμόταν, με αλάθητη ακρίβεια, ταυτόχρονα το δέσιμο, την εικονογράφηση και τα παραρτήματα που το συνόδευαν. [...] Γνώριζε κάθε φυτό, κάθε πρωτόζωο, κάθε αστέρι του άεννα ταρασσόμενου και διαρκώς παλλόμενου σύμπαντος των βιβλίων. Ήξερε επί παντός επιστητού περισσότερα από τους ειδήμονες. Ήξερε τι υπάρχει σε κάθε βιβλιοθήκη καλύτερα από τους βιβλιοθηκάρχους. Γνώριζε από μνήμης τα αποθέματα των περισσότερων βιβλιοπωλείων, πολύ καλύτερα από τους ιδιοκτήτες τους, παρ' όλες τις καρτέλες και τα αρχεία τους, παρόλο που εκείνος δεν διέθετε τίποτα περισσότερο από τη μαγεία της μνήμης, εκείνο το ασύγκριτο μνημονικό που, στην πραγματικότητα, μπορεί να εξηγηθεί μόνο μέσω εκατοντάδων διαφορετικών παραδειγμάτων.

Οι μεταφορές είναι καταπληκτικές: τα γένια είναι γκρι μούσκλια, τα απομνημονευμένα βιβλία είναι ζωικά ή φυτικά

είδη ή αστέρια που αποτελούν μια κοινότητα φαντασμάτων, ένα σύμπαν κειμένων. Οι γνώσεις του, ως περιπλανώμενου πωλητή, δίχως άδεια για να ανοίξει βιβλιοπωλείο, είναι ανώτερες από οποιουδήποτε ειδήμονα, από οποιουδήποτε βιβλιοθηκάρη. Το φορητό βιβλιοπωλείο του, που έχει βρει την ιδανική θέση πάνω σε ένα τραπέζι – πάντα το ίδιο – του Καφέ Γκλουκ, είναι ένας νάος από τον οποίο περνούν για να προσκυνήσουν όλοι όσοι αγαπούν τα βιβλία και τα συλλέγουν· όπως και όλοι εκείνοι που δεν μπόρεσαν να βρουν, ακολουθώντας τον κανονικό δρόμο, τις βιβλιογραφικές αναφορές που αναζητούσαν. Έτσι, στα νιάτα του, ως φοιτητής, ύστερα από μια δυσάρεστη εμπειρία στη βιβλιοθήκη, ο αφηγητής οδηγείται στο θρυλικό τραπέζι του καφέ από έναν συμφοιτητή του, έναν «καθοδηγητή», ο οποίος του αποκαλύπτει το μυστικό μέρος που δεν αναφέρεται ούτε

στους οδηγούς ούτε στους χάρτες, που το γνωρίζουν μόνο οι μυημένοι.

«Ο παλαιοβιβλιοπώλης Μέντελ» θα μπορούσε να αποτελεί μέρος μιας σειράς σύγχρονων αφηγημάτων που ασχολούνται με τη σχέση της μνήμης με την ανάγνωση, μιας σειράς που θα μπορούσε να αρχίζει το 1909

με το «Mondo di carta» [«Κόσμος από χαρτί»] του Λουίτζι Πιραντέλο και να τελειώνει το 1981 με την *Εγκυκλοπαίδεια των νεκρών* του Ντανίλο Κις, έχοντας ενδιάμεσους σταθμούς το διήγημα του Τσβάιχ και τρία διηγήματα που έγραψε ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες στα μέσα του περασμένου αιώνα. Γιατί στο έργο του μεγάλου Αργεντινού, η παλαιά παράδοση αφηγημάτων που περιστρέφονται γύρω από το βιβλίο

αποκτά τέτοιο βαθμό ωριμότητας, τέτοια υπερβατικότητα, που μας υποχρεώνει να διαβάσουμε όσους έχουν γράψει πριν από εκείνον και όσους έχουν γράψει έπειτα ως προδρόμους και επιγόνους του Μπόρχες. («Η βιβλιοθήκη της Βαβέλ», γραμμένη το 1941, περιγράφει ένα υπερκειμενικό σύμπαν εν είδει βιβλιοθήκης-κυψέλης, που δεν έχει κάποιο συγκεκριμένο νόημα και όπου η ανάγνωση είναι σχεδόν αποκλειστικά αποκυρπτογράφηση (ακούγεται παράδοξο: στο διήγημα του Μπόρχες, απαγορεύεται η ανάγνωση ως απόλαυση). «Το Άλεφ», που δημοσιεύτηκε στο λογοτεχνικό περιοδικό *Sur* τέσσερα χρόνια αργότερα, αναφέρεται στο πώς πρέπει να διαβάσουμε τη συμπύκνωση της Βιβλιοθήκης της Βαβέλ σε μια μικροσκοπική σφαίρα, στην οποία συμπύκνωσης ολόκληρος ο χώρος και ολόκληρος ο χρόνος, και στο πώς υπάρχει η δυνατότητα να μεταφραστεί αυτή η ανάγνωση σε ένα ποίημα, σε μια γλώσσα που να καθιστά *χρήσιμη* την ύπαρξη του θαυμαστού *άλεφ*. Αλλά είναι, αναμφίβολα, το «Φούνες, ο μνήμων», του 1942, το διήγημα του Μπόρχες που θυμίζει περισσότερο τον Τσβάιχ, με τον πρωταγωνιστή του στο περιθώριο του περιθωρίου του δυτικού πολιτισμού, ενσάρκωση, όπως ο Μέντελ, μιας ιδιοφυΐας της μνήμης:

Η Βαβυλώνα, το Λονδίνο και η Νέα Υόρκη έχουν κατακλύσει με θηριώδη μεγαλοπρέπεια τη φαντασία των ανθρώπων· κανείς, όμως, μέσα στους πύργους που βρίθουν από ανθρώπους ή τις βιαστικές λεωφόρους, δεν έχει νιώσει ποτέ τη θέρμη και την ένταση μιας τόσο ανεξάντλητης πραγματικότητας όσο εκείνης που συνέκλινε μέρα και νύχτα πάνω στον δυστυχή Ιρινέο, στη νοτιοαμερικάνικη φτωχογειτονιά του.

Όπως ο Μέντελ, έτσι και ο Φούνες δεν απολαμβάνει την εκπληκτική ικανότητά του να θυμάται. Για εκείνους το διάβασμα δεν σημαίνει ξετύλιγμα μιας υπόθεσης, βιάδισμα σε ζωτικής σημασίας μονοπάτια, κατανόηση της ψυχολογίας των ηρώων, αφαιρετικότητα, συσχέτιση, σκέψη, βίωμα έντασης, φόβου και απόλαυσης. Όπως θα συμβεί σαράντα τέσσερα χρόνια αργότερα με το Νούμερο 5, το ρομπότ της ταινίας *Και τα ρομπότ τρελάθηκαν*, για εκείνους η ανάγνωση είναι απορρόφηση πληροφοριών: δεν σχετίζεται με την επιθυμία. Τα διηγήματα του Τσβάιχ και του Μπόρχες είναι ιστορίες απολύτως συμπληρωματικές: ο γέρος και ο νέος, η απόλυτη απομνημόνευση των βιβλίων και η εξαντλητική απομνημόνευση του κόσμου, η Βιβλιοθήκη της Βαβέλ σε ένα και μόνο μυαλό και το άλεφ σε μία και μόνο μνήμη, ενωμένοι οι δύο ήρωες από τη φτώχεια και την περιθωριοποίηση.

Ο Πιραντέλο φαντάζεται στον «Κόσμο από χαρτί» μια σκηνή διαβάσματος που επίσης χαρακτηρίζεται από τη φτώχεια και την εμμονή. Αλλά ο Μπαλίτσι, ένας αναγνώστης τόσο φανατικός που το δέρμα του έχει πάρει πλέον το χρώμα και την υφή του χαρτιού, καταχρεωμένος εξαιτίας του πάθους του, χάνει την όρασή του: «Όλος ο κόσμος του ήταν εκεί! Και τώρα δεν μπορούσε να ζήσει μέσα του, παρά μόνο στο μικρό εκείνο τμήμα που του επέτρεπε η μνήμη του!». Τώρα πλέον που τα βιβλία αποτελούσαν μια πραγματικότητα μόνο για την αφή, τώρα που ήταν τόμοι ατάκτως ερριμμένοι σαν κομμάτια ενός τέτρις, αποφασίζει να προσλάβει κάποιον για να βάλει σε τάξη εκείνα τα βιβλία, να συμμαζέψει τη βιβλιοθήκη του, προκειμένου να μπορέσει ο κόσμος του («να βγει από το χάος»). Αλλά, έπειτα από αυτό, εξακολουθεί να αισθάνεται ανολοκλήρωτος, ορφανός, εξαιτίας

της ανημπόριας του να διαβάσει. Γι' αυτό προσλαμβάνει μια αναγνώστρια, την Τίλντε Παλιτσινί, αλλά τον ενοχλεί η φωνή της, ο τονισμός των λέξεων, και η μόνη λύση που βρίσκουν είναι να του διαβάζει εκείνη χαμηλόφωνα, δηλαδή σιωπηλά, ώστε εκείνος να μπορεί να αναθυμάται, με την ταχύτητα των γραμμών και των σελίδων που περνούν, την αρχική του ανάγνωση, όλο και πιο μακρινή. Όλος ο κόσμος του επανατακτοποιημένος στη μνήμη του.

Ένας κόσμος προσιτός, συμπυκνωμένος χάρη στην παρομοίωση της βιβλιοθήκης, του φορητού βιβλιοπωλείου ή της φωτογραφικής μνήμης, ένας κόσμος που γίνεται να περιγραφεί και να χαρτογραφηθεί.

Δεν είναι τυχαίο ότι ο πρωταγωνιστής του διηγήματος «Η Εγκυκλοπαίδεια των νεκρών» του Ντανίλο Κις είναι ένας τοπογράφος. Όλη του η ζωή, στην παραμικρή της λεπτομέρεια, ορίζεται από ένα είδος σχέτας, από μια ομάδα ανώνυμων διανοσούμενων, η οποία από τα τέλη του 18ου αιώνα φέρει σε πέρας ένα εγκυκλοπαιδικό πρότζεκτ –παράλληλα με εκείνο της Αναγέννησης– στο οποίο εμφανίζονται όλες εκείνες οι μορφές της Ιστορίας που δεν απαντώνται στις υπόλοιπες εγκυκλοπαίδειες, τις επίσημες, τις δημόσιες, εκείνες που μπορεί να συμβουλευτεί κανείς σε οποιαδήποτε βιβλιοθήκη. Γι' αυτό, το διήγημα αναφέρεται στην υποτιθέμενη ύπαρξη μιας βιβλιοθήκης σε κάποια βόρεια χώρα όπου βρίσκονται οι αίθουσες –καθεμία αφιερωμένη σε ένα γράμμα της αλφαβήτου– της *Εγκυκλοπαίδειας των νεκρών*, ο κάθε τόμος αλυσοδεμένος στο ράφι του, αδύνατον να αντιγραφεί ή να αναπαρχθεί: αντικείμενα απλώς και μόνο για μερική ανάγνωση, άμεσα θύματα της λήθης. «Η μνήμη μου, κύριε, είναι σαν χλωματερή αποβλήτων» λέει ο Φούνες. Ο Μπόρχες μιλάει

πάντα για την αποτυχία: τα τρία καταπληκτικά πράγματα που φαντάζεται είναι καταδικασμένα να καταλήξουν στον θάνατο ή το παράλογο. Γνωρίζουμε, άλλωστε, πόσο ηλίθιοι είναι οι στίχοι που μπόρεσε να γράψει ο Κάρλος Αρχεντίνο εμπνεόμενος από το απίστευτο άλεφ, την κατοχή του οποίου δεν μπόρεσε ουδόλως να εκμεταλλευτεί. Και ο βιβλιοθηκάριος του Μπόρχες, ανάματος ταξιδιώτης σε κάθε γωνιά της βιβλιοθήκης, στα γεράματά του απαριθμεί όλες τις βεβαιότητες και τις ελπίδες που χάνει σταδιακά η ανθρωπότητα στον ρου των αιώνων· και τονίζει, στο τέλος της έκθεσής του: «Εγώ γνωρίζω γειτονιές που οι νέοι γονατίζουν μπροστά στα βιβλία και φιλούν με τρόπο βάρβαρο τις σελίδες, αλλά δεν ξέρουν να αποκωδικοποιήσουν ούτε ένα γράμμα». Τον ίδιο ελεγειακό τόνο τον συναντάμε σε όλα τα προαναφερθέντα διηγήματα: ο πρωταγωνιστής του Πιραντέλο τυφλώνεται, ο Μέντελ πεθαίνει, η Βιβλιοθήκη της Βαβέλ χάνει τον πληθυσμό της εξαιτίας των πνευμονικών νοσημάτων και των αυτοκτονιών, η Μπεατρίς Βιτέρμπο επίσης πεθαίνει, ο πατέρας του Μπόρχες είναι άρρωστος και ο Φούνες πεθαίνει από συμφόρηση των πνευμόνων, ο πατέρας της αφηγήτριας του Κις επίσης εξαφανίζεται. Αυτό που ενώνει τούτα τα έξι διηγήματα είναι το πένθος, για ένα πρόσωπο, για έναν κόσμο:

«Μνήμη απύθμενης μελαγχολίας: μερικές φορές έχω ταξιδέψει επί πολλές νύχτες σε διαδρόμους και καλολουστραρισμένες σκάλες δίχως να απαντήσω ούτε έναν βιβλιοθηκάριο».

Γι' αυτό όταν είδα το μαρμάρινο τραπέζι του Γιάκομπ Μέντελ, εκείνη την πηγή χρησμών, άδειο σαν επιτάφια πλάκα, να λαγοκοιμάται σε εκείνο το δωμάτιο, με κατέλαβε κάτι σαν τρόμος. Τώρα μόνο, που πέρασαν τα χρόνια, καταλαβαίνω πόσα πράγματα χάνονται μαζί με τέτοιου είδους ανθρώπινα όντα. Πρώτον και κύριον, γιατί ό,τι είναι μοναδικό γίνεται, κάθε μέρα που περνάει, όλο και πιο πολύτιμο σε έναν κόσμο σαν τον δικό μας που, κατά τρόπο ανεπανόρθωτο, γίνεται όλο και πιο ομοιόμορφος.

Η ανεπανόληπτη φύση του, λέει ο Τσβάιχ, μπορούσε να καταδειχθεί μόνο με παραδείγματα. Για να αφηγηθεί το άλεφ, ο Μπόρχες καταφεύγει στη χαοτική απαρίθμηση χαρακτηριστικών αποσπασμάτων από ένα ον που είναι ικανό να επεξεργαστεί ολόκληρο το σύμπαν. Ο –μεταμπορχεσιανός– Κις επιμένει ότι καθένα από τα παραδείγματα που αναφέρει είναι μόνο ένα μικρό μέρος από το υλικό που έχουν καταγράψει οι ανώνυμοι σοφοί. Ένα τραπέζάκι σε κάποιο συνοικιακό καφέ μπορεί να είναι το μικροσκοπικό κλειδί που ανοίγει τις πόρτες μιας από τις διαστάσεις που συσσωρεύονται σε μια μεγάλη πόλη. Και ένας άνθρωπος μπορεί να έχει το κλειδί που επιτρέπει την πρόσβαση σε έναν κόσμο που αγνοεί τα γεωπολιτικά σύνορα, που αντιλαμβάνεται την Ευρώπη ως έναν ενιαίο πολιτιστικό χώρο, υπεράνω πολέμων ή κατακερματισμών των αυτοκρατοριών. Έναν πολιτιστικό χώρο που είναι πάντα φιλόξενος, γιατί βρίσκεται μόνο στο μυαλό όσων ταξιδεύουν

εντός του. Σε αντιδιαστολή με τον Μπόρχες, για τον οποίο η Ιστορία δεν έχει καμία σημασία, ο σκοπός του Τσβάιχ είναι να μιλήσει για το πώς ο Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος εφηύρε τα σύγχρονα σύνορα. Ο Μέντελ είχε περάσει όλη του τη ζωή εν ειρήνη, δίχως κάποιον έγγραφο σχετικό με τη χώρα καταγωγής του ή την πατρίδα που τον περιέθαλψε. Ξαφνικά, οι κάρτες που στέλνει σε βιβλιοπώλες στο Παρίσι ή στο Λονδίνο, στις πρωτεύουσες των εχθρικών χωρών, τραβούν την προσοχή του λογοκριτή (αυτού του θεμελιώδους αναγνώστη στην ιστορία της καταδίωξης των βιβλίων, του αναγνώστη που ασχολείται με το να καταγγέλλει αναγνώστες), γιατί στον γεμάτο βιβλία κόσμο του δεν έχει διεισδύσει η είδηση ότι βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση, και η μυστική αστυνομία ανακαλύπτει ότι ο Μέντελ είναι Ρώσος και, ως εκ τούτου, δυνάμει εχθρός. Σε έναν τσακωμό χάνει τα γυαλιά του. Τον κλείνουν σε στρατόπεδο συγκέντρωσης για δύο χρόνια, στη διάρκεια των οποίων αναστέλλεται η πιο επείγουσα, διαρκής και μύχια δραστηριότητά του: το διάβασμα. Τον απελευθερώνουν χάρη στην επέμβαση σημαντικών πελατών με επιρροή, συλλεκτών βιβλίων που έχουν αντιληφθεί τη μεγαλοφυΐα του. Αλλά όταν επιστρέφει στο καφέ, έχει χάσει πλέον την ικανότητα να συγκεντρώνεται και κατευθύνεται κατά τρόπο μη αναστρέψιμο προς την έξωση από το καφέ και προς τον θάνατο.

Έχει τη σημασία του το ότι είναι ένας περιπλανώμενος Ιουδαίος, μέλος του Λαού του Βιβλίου, που κατάγεται από την Ανατολή και βρίσκει τη δυστυχία και, τελικά, τον θάνατο στη Δύση, παρόλο που αυτό συμβαίνει ύστερα από δεκαετίες ασυνείδητης ενσωμάτωσης, και αφού έχει γίνει αντικείμενο σεβασμού ή ακόμα και λατρείας εκ μέρους των λίγων εκλεκτών που είναι ικανοί να διακρίνουν το ιδιαίτερο χάρι-

σμά του. Η σχέση του με την τυπωμένη πληροφορία, μας λέει ο Τσβάιχ, ικανοποιούσε όλες τις ερωτικές ανάγκες του. Όπως οι σοφοί γέροντες της μαύρης Αφρικής, ήταν ένας άνθρωπος-βιβλιοθήκη, και το μη υλικό έργο του συγκεντρωμένη ενέργεια που μοιραζόταν με τους άλλους.

Αυτή την ιστορία την αφηγείται το μοναδικό πρόσωπο που επιζεί από τον παλιό καιρό, όταν το καφέ είχε άλλον ιδιοκτήτη και άλλο προσωπικό και αντιπροσώπευε έναν κόσμο που χάθηκε μεταξύ του 1914 και του 1918: μια γηραιά κυρία για την οποία ο Μέντελ ένωθε ειλικρινή τρυφερότητα. Εκείνη αποτελεί τη μνήμη μιας ύπαρξης που είναι καταδικασμένη στη λήθη (αν και τελικά σώζεται από αυτήν λόγω του γεγονότος ότι εκείνος που ακούει τις αφηγήσεις της είναι ένας συγγραφέας, στον οποίο δίνει τη σκυτάλη ώστε να δημιουργήσει το διήγημα). Χάρη σε όλη αυτή τη διαδικασία αναπόλησης και έρευνας, αλλά και στην κριτική αντίληψη που προσφέρει η χρονική απόσταση, ο αφηγητής, που θυμίζει τόσο πολύ τον Τσβάιχ, καταφέρνει να αφουγκραστεί την ηχώ της εσωτερικής αποκάλυψης:

Ό,τι εξαιρετικό και δυνατό συμβαίνει στη διάρκεια της ύπαρξής μας επιτυγχάνεται μόνο με εσωτερική συγκέντρωση, με μια εξάισια μονομανία, που ζευγαρώνει ιερά με την τρέλα. [...] Και παρ' όλα αυτά, κατάφερα να τον λησμονήσω, βέβαια είχαν μεσολαβήσει τα χρόνια του πολέμου και είχα αφοσιωθεί στο δικό μου έργο με τον τρόπο που το έκανε εκείνος στο δικό του έργο.

Νιώθει ντροπή. Γιατί ξέχασε ένα πρότυπο, έναν δάσκαλο. Και ένα θύμα. Όλο το διήγημα προετοιμάζεται για αυτή την

αναγνώριση. Και μιλάει υπογείως για μια μεγάλη μετακίνηση: από την περιφέρεια κατά τη διάρκεια της νιότης σε ένα πιθανό κέντρο κατά την ώριμη ηλικία που έχει ξεχάσει πλέον αυτό που δεν έπρεπε να ξεχάσ(τ)ει: τον πυρήνα από όπου ξεκίνησαν όλα. Είναι η αφήγηση ενός ταξιδιού προς αυτόν τον πυρήνα, ένα φυσικό ταξίδι που περιλαμβάνει ένα άλλο, μνημοτεχνικό, το οποίο καταλήγει σε μια απότιση φόρου τιμής. Γενναϊόδωρος και ειρωνικός, ο αφηγητής επιτρέπει στην αναλφάβητη γηραιά κυρία να κρατήσει το βιβλίο με το πονηρό περιεχόμενο που ανήκε κάποτε στον Μέντελ και το οποίο αποτελεί ένα από τα λίγα ορατά αποτυπώματα του περάσματός του από αυτόν τον κόσμο. «Τα βιβλία γράφονται» καταλήγει το κείμενο «μόνο και μόνο προκειμένου να συνδεθούν οι άνθρωποι, ξεπερνώντας την πεπερασμένη υπαρξή τους, ώστε να αμυνθούμε απέναντι στους αμείλικτους αντιπάλους της ζωής μας: την παροδικότητα και τη λησμονιά».

Τιμώντας έναν περιπλανώμενο βιβλιοπώλη από έναν κόσμο που έχει πλέον εξαφανιστεί, συλλέγοντας και ανασυντάσσοντας την ιστορία του, ο Τσβάιχ ενεργεί ως ιστορικός υπό την έννοια που έδινε σε αυτή τη λέξη ο Βάλτερ Μπένγιαμιν: του συλλέκτη, του ραχοσυλλέκτη. Ο Ζορζ Ντιντί-Ουμπερμάν έγραψε σχετικά στο δοκίμιό του *Devant le temps*: «τα απόβλητα δεν προσφέρουν απλώς τη συμπτωματική βάση της άγνοιας –της αλήθειας μιας καταπιεσμένης χρονικής περιόδου της ιστορίας–, αλλά επίσης τον ίδιο τον τόπο και την υφή του περιεχομένου των πραγμάτων, της εργασίας περί των πραγμάτων». Η μνήμη του Φούνες είναι σαν χωματερή. Τα διηγήματα που σχολίασα, πιθανά παραδείγματα μιας σύγχρονης σειράς αφηγημάτων σχετικών με την ανάγνωση και τη μνήμη, είναι στην πραγματικότητα

εξερευνήσεις της σχέσης της ανάγνωσης με τη λήθη. Μια σχέση που περνάει μέσα από αντικείμενα, μέσα από αυτούς τους τόμους που είναι κάδοι απορριμμάτων, το αποτέλεσμα ενός συγκεκριμένου χειροτεχνήματος που το αποκαλούμε βιβλίο. Τα βιβλία αυτά τα διαβάζουμε ως άχρηστα πράγματα, ως ερείπια της υφής του παρελθόντος και των ιδεών του που έχουν επιζήσει. Γιατί η μοίρα των ολοτήτων είναι να διασπαστούν σε μέρη, αποσπάσματα, χαοτικές απαριθμήσεις, σε παραδείγματα που γίνονται αναγνώσματα.

Περί των βιβλίων ως αντικειμένων, ως πραγμάτων, περί των βιβλιοπωλείων ως αρχαιολογικών χώρων ή παλιατζιδικών ή αρχείων που προβάλλουν αντίσταση στο να μας αποκαλύψουν τη γνώση που κατέχουν, που αρνούνται από τη φύση τους να καταλάβουν τον χώρο στην ιστορία του πολιτισμού που τους αναλογεί, περί της στάσης τους να πηγαίνουν, πολλές φορές, κόντρα σε χωρικούς διαχωρισμούς, να εναντιώνονται σε μια πολιτική διαχείριση του χώρου υπό όρους εθνικούς και κρατικούς, περί της σπουδαιότητας της κληρονομιάς, περί της